

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
для самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти
спеціальності 262 Правоохоронна діяльність

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
правоохоронної діяльності та
загальноправових дисциплін
Протокол № 1
від 01 вересня 2020 р.

Чернігів – 2020

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА. Методичні вказівки для самостійної роботи для здобувачів вищої освіти *спеціальності 262 Правоохоронна діяльність* /Укл. Гуменський О.А. – Чернігів: ННІ права і соціальних технологій НУ «Чернігівська політехніка», 2020. – 19 с.

Укладач: ГУМЕНСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ, викладач кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін, судовий експерт

Відповідальний за випуск: ВЕРЕМІЄНКО СВІТЛАНА ВІКТОРІВНА, старший викладач кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових дисциплін

Рецензент: КОЛОДІЙ ІННА МИКОЛАЇВНА, к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного, господарського права та процесу

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	5
ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ЕКЗАМЕН	6
ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ	8
ВИДИ РОБІТ, БАЛИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	14
ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS	19

ВСТУП

Метою навчальної дисципліни «Судова експертиза» є формування у здобувачів вищої освіти системи знань та оволодіння практичними, інтелектуальними, спеціальними навичками і вміннями ефективного використання спеціальних знань у кримінальному, господарському, цивільному та адміністративному судочинстві; опанування необхідною науково-методологічною підготовкою, яка забезпечує бачення проблем, що виникають, шляхів їх розв'язання, використовувати уміння творчого мислення та самовдосконалення свого професійного рівня; формування навичок складання процесуальних документів.

Предметом вивчення судової експертизи є система знань з судової експертології та організації призначення та проведення судових експертиз з метою ефективного використання спеціальних знань для забезпечення правосуддя в Україні.

Важливою складовою опанування навчальної дисципліни «Судова експертиза» є самостійна робота, що планується як форма навчання, що має на меті вивчення запропонованої літератури, пошук відповідей на проблемні питання та оволодіння практичними завданнями курсу.

ОРИЄНТОВНИЙ ПЛАН САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	К-сть годин
1	Наукові, правові та організаційні основи судової експертизи в Україні	9
2	Процесуальні і методичні засади проведення судових експертиз	9
3	Судові експертизи документів	12
4	Судові експертизи відображень і приладів фіксації інформації	12
5	Технічні судові експертизи	14
6	Експертизи матеріалів, речовин і виробів	15
7	Судово-біологічна та судово-грунтознавча експертизи	15
8	Експертизи, пов'язані з визначенням особливостей життєдіяльності людини	18
9	Судово-економічні експертизи	16
10	Висновки експертів, правила їх оцінки суб'єктами доказування	10
Разом		130

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ЕКЗАМЕН

1. Поняття спеціальних знань як наукознавчої і гносеологічної категорій.
2. Процесуальне тлумачення спеціальних знань. Форми використання спеціальних знань у судочинстві.
3. Компетенція і компетентність судового експерта.
4. Поняття судового експерта. Права і відповідальність судового експерта. Незалежність судового експерта.
5. Поняття судової експертизи як процесуального засобу одержання доказів.
6. Предмет судової експертизи як галузі практичної діяльності.
7. Класифікація судових експертиз за різними підставами й галузями спеціальних знань.
8. Експертні завдання, поняття й класифікація. Завдання класифікаційні, ідентифікаційні, діагностичні.
9. Процесуально-організаційні засади проведення судових експертиз в Україні. Система та функції державних судово-експертних установ України.
10. Підготовка матеріалів до призначення судової експертизи.
11. Порядок призначення і проведення судової експертизи на досудовому слідстві. Особливості призначення і проведення судової експертизи в суді.
12. Структура постанови (ухвали) про призначення судової експертизи.
13. Порядок проведення експертиз в експертній установі.
14. Поняття комісійної і комплексної експертизи, процесуальні особливості їх проведення.
15. Ідентифікаційна, діагностична та ситуатологічна експертизи.
16. Поняття судово-почеркознавчої експертизи. Предмет, об'єкти, завдання та методи досліджень. Загальні та окремі ознаки почерку.
17. Поняття технічної експертизи документів. Предмет, об'єкти, завдання та методи досліджень.
18. Поняття судово-авторознавчої експертизи. Предмет, об'єкти, завдання та методи досліджень.

19. Поняття, предмет, завдання, наукові засади і система трасологічної експертизи.
20. Поняття судово-балістичної експертизи. Предмет, об'єкти, завдання та методи судово-балістичних досліджень.
21. Поняття судової фототехнічної та портретної експертизи. Предмет, об'єкти, завдання та методи цих експертиз.
22. Поняття, предмет, об'єкти та завдання судової фоноскопичної експертизи.
23. Експертиза матеріалів та засобів комп'ютерної техніки. Предмет, об'єкти, завдання та методи досліджень.
24. Судово-автотехнічна експертиза. Предмет, об'єкти, завдання та методи досліджень.
25. Пожежно-технічна експертиза. Предмет, об'єкти, завдання та методи досліджень.
26. Будівельно-технічна експертиза. Предмет, об'єкти, завдання і методи експертизи.
27. Судово-товарознавчі експертизи об'єктів промислового і сільськогосподарського виробництва. Автотоварознавча експертиза. Предмет, об'єкти, завдання і методи цих експертиз.
28. Експертизи матеріалів, речовин і виробів. Види експертиз, їх завдання, об'єкти, методи дослідження.
29. Судово-біологічна експертиза об'єктів рослинного і тваринного походження. Основні поняття.
30. Судово-грунтознавча експертиза. Основні поняття.
31. Судово-медична експертиза. Основні поняття.
32. Судово-психіатрична експертиза. Основні поняття.
33. Судово-психологічна експертиза. Основні поняття.
34. Судово-економічні експертизи, види, основні поняття.
35. Висновки експертів, правила їх оцінки суб'єктами доказування

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Тема 1. Наукові, правові та організаційні основи судової експертизи в Україні

Питання для самостійного опрацювання:

1. Підстави криміналістичної класифікації судових експертиз.
2. Експертні завдання, поняття й класифікація.

Рекомендована література:

1. Експертизи в судовій практиці: 2-ге видання перероблене і доповнене / За ред. В.Г. Гончаренка. КИЇВ: Юрінком Інтер, 2010.
2. Експертизи в судочинстві України / за заг.ред. В.Г.Гончаренка, І.В.Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2018.
3. Судові експертизи в процесуальному праві України: навч.посібник / за заг. ред.О.Г.Рувіна. Київ: Вид-во Ліра-К, 2019.
4. Наказ Мін'юсту України №53/5 від 08.10.1998 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

Тема 2. Процесуальні і методичні засади проведення судових експертиз

Питання для самостійного опрацювання:

1. Підстави для призначення комісійної і комплексної експертизи.
2. Порядок призначення і проведення судової експертизи на досудовому слідстві. Особливості призначення і проведення судової експертизи в суді.

Рекомендована література:

1. Експертизи в судовій практиці: 2-ге видання перероблене і доповнене / За ред. В.Г. Гончаренка. КИЇВ: Юрінком Інтер, 2010.
2. Експертизи в судочинстві України / за заг.ред. В.Г.Гончаренка, І.В.Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2018.
3. Судові експертизи в процесуальному праві України: навч.посібник / за заг. ред.О.Г.Рувіна. Київ: Вид-во Ліра-К, 2019.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012.
5. Господарський процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 22 лютого 2012 р.: (Відповідає офіц. текстові). – К.: Алерта; ЦУЛ, 2012.

6. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / За заг. ред. І.Х. Темкіжева. 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2013.

7. Закон України "Про судову експертизу" від 25 лютого 1994 р. // відомості Верховної Ради України, 1994. – №28. – Ст.232; із змінами вказаними Законами України; Відомості Верховної Ради України, 2003. – №27. Ст.209 ; Відомості Верховної Ради України, 2005. – №1. – Ст.14.

8. Наказ Мін'юсту України №53/5 від 08.10.1998 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

Тема 3. Судові експертизи документів

Питання для самостійного опрацювання:

1. Ідентифікаційні ознаки почерку.
2. Особливості призначення експертиз за копіями документів.

Рекомендована література:

1. Експертизи в судовій практиці: 2-ге видання перероблене і доповнене / За ред. В.Г. Гончаренка. КИЇВ: Юрінком Інтер, 2010.

2. Експертизи в судочинстві України / за заг.ред. В.Г.Гончаренка, І.В.Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2018.

3. Судові експертизи в процесуальному праві України: навч.посібник / за заг. ред.О.Г.Рувіна. Київ: Вид-во Ліра-К, 2019.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012.

5. Наказ Мін'юсту України №53/5 від 08.10.1998 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

6. Образцы экспертных заключений: судебное почерковедение / З.А. Ковальчук, В.В. Липовский, З.С. Меленевская и др.; МВД Украины, ЭКУ. – К.: РИО МВД Украины, 1995. – 163 с.

7. Образцы экспертных заключений: криминалистическое исследование документов / С.Д. Павленко, Н.С. Золотарь, Ю.П. Попов, Т.И. Мороз; МВД СССР, ЭКУ. – К.: РИО МВД СССР, 1989. – 202 с.

8. Судебно-техническая экспертиза документов. / М., 1995. – Вып. 3.

Тема 4. Судові експертизи відображень і приладів фіксації інформації

Питання для самостійного опрацювання:

1. Види трасологічної експертизи.
2. Сучасні можливості експертизи матеріалів аудіо- та відеозапису.
3. Комп'ютерно-технічна експертиза. Перспективи розвитку.

Рекомендована література:

1. Експертизи в судовій практиці: 2-ге видання перероблене і доповнене / За ред. В.Г. Гончаренка. КИЇВ: Юрінком Інтер, 2010.
2. Експертизи в судочинстві України / за заг.ред. В.Г.Гончаренка, І.В.Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2018.
3. Судові експертизи в процесуальному праві України: навч.посібник / за заг. ред.О.Г.Рувіна. Київ: Вид-во Ліра-К, 2019.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012.
5. Наказ Мін'юсту України №53/5 від 08.10.1998 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

Тема 5. Технічні судові експертизи

Питання для самостійного опрацювання:

1. Класифікація інженерно-технічних експертиз.
2. Предмет пожежно-технічної експертизи.
3. Можливості вибухотехнічної експертизи.

Рекомендована література:

1. Судові експертизи в процесуальному праві України: навч.посібник / за заг. ред.О.Г.Рувіна. Київ: Вид-во Ліра-К, 2019.
2. Жилинский Г.В., Остапюк О.Я. Методические основы судебно-экспертного исследования технического состояния транспортных средств Киев, 1982.
3. Крупка А.А.Некоторые аспекты унификации судебных инженерно-технических экспертиз по охране труда на примере горнотехнической экспертизы / А.А.Крупка, Л.Е.Дузь, Ю.А.Кривченко, Л.Г.Бордюгов // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Збірник науково-практичних матеріалів. Вип. 7. Харків: Право, 2007.
4. Лозовий А.І. Предмет судової автотоварознавчої експертизи // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Збірник науково-практичних матеріалів. Вип. 7. Харків: Право, 2007.

5. Романов Н.С. Киреев В.А. Методологические вопросы комплексной судебной экспертизы по установлению лица, управлявшего транспортным средством // Криминалистика и судебная экспертиза: Межвед. науч.-метод. сб. Киев: Министерство юстиции Украины, 1997. Вып. 48

6. Наказ Мін'юсту України №53/5 від 08.10.1998 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

Тема 6. Експертизи матеріалів, речовин і виробів

Питання для самостійного опрацювання:

1. Можливості експертизи отруйних і сильнодіючих речовин.
2. Правила поводження з об'єктами, що підлягають направленню для проведення ЕМРВ.

Рекомендована література:

1. Експертизи в судовій практиці: 2-ге видання перероблене і доповнене / За ред. В.Г. Гончаренка. КІІВ: Юрінком Інтер, 2010.

2. Експертизи в судочинстві України / за заг.ред. В.Г.Гончаренка, І.В.Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2018.

3. Судові експертизи в процесуальному праві України: навч.посібник / за заг. ред.О.Г.Рувіна. Київ: Вид-во Ліра-К, 2019.

4. Дубініна А.А. Методи визначення фальсифікації товарів: підручник / А.А.Дубініна, І.Ф.Овчиннікова, С.О.Дубініна, Т.М.Летута, М.О.Науменко. Київ., 2010.

5. Наказ Мін'юсту України №53/5 від 08.10.1998 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

Тема 7. Судово-біологічна та судово-грунтознавча експертизи

Питання для самостійного опрацювання:

1. Об'єкти і сучасні можливості судово-біологічної та судово-грунтознавчої експертизи.

Рекомендована література:

1. Судові експертизи в процесуальному праві України: навч.посібник / за заг. ред.О.Г.Рувіна. Київ: Вид-во Ліра-К, 2019.

2. Балинян Т.Є. Розв'язання діагностичних і ситуаційних (ситуалогічних) завдань судово-біологічної експертизи / Т.Є.Балинян, Л.М.Дереча // Теорія та

практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. праць. Вип. 9. Харків: Право, 2009.

3. Балинян Т.Є. Особливості класифікаційних досліджень у судово-біологічній експертизі / Т.Є.Балинян, Л.М.Дереча // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. праць. Вип. 6. – Харків : Право, 2006.

4. Балинян Т.Є. Специфіка етапів ідентифікаційних досліджень у судово-біологічній експертизі / Т.Є.Балинян, Л.М.Дереча // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. праць. Вип. 7. – Харків: Право, 2007.

5. Судова експертиза об'єктів ґрунтово-мінерального походження: метод. посіб. / О.О.Хлестакова, Е.Б.Сімакова-Єфремян, О.С.Драган, Б.М.Жук. Харків: ХНДІСЕ, 2007.

6. Судова гірничотехнічна експертиза: організаційні та методичні основи / Бордюгов Л.Г., Дружини Г.М., Дузь Л.Є. та ін. Донецьк : Донеччина, 2005.

Тема 8. Експертизи, пов'язані з визначенням особливостей життєдіяльності людини

Питання для самостійного опрацювання:

1. Особливості призначення судово-психіатричної експертизи.
2. Судово-психологічна експертиза. Загальні питання.

Рекомендована література:

1. Судові експертизи в процесуальному праві України: навч.посібник / за заг. ред.О.Г.Рувіна. Київ: Вид-во Ліра-К, 2019.

2. Експертизи в судовій практиці: 2-ге видання перероблене і доповнене / За ред. В.Г. Гончаренка. КИЇВ: Юрінком Інтер, 2010.

3. Експертизи в судочинстві України / за заг.ред. В.Г.Гончаренка, І.В.Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2018.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012.

5. Наказ Мін'юсту України №53/5 від 08.10.1998 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

Тема 9. Судово-економічні експертизи

Питання для самостійного опрацювання:

1. Види судово-економічних експертиз.

Рекомендована література:

1. Судові експертизи в процесуальному праві України: навч. посібник / за заг. ред. О.Г. Рувіна. Київ: Вид-во Ліра-К, 2019.

2. Наказ Мін'юсту України №53/5 від 08.10.1998 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

Тема 10. Висновки експертів, правила їх оцінки суб'єктами доказування

Питання для самостійного опрацювання:

1. Основні положення оцінки і перевірки висновку експерта.

Рекомендована література:

1. Сімакова-Єфремян Е.Б., Балинян Т.Є., Дереча Л.М. Про критерії оцінювання методик проведення судових експертиз в Україні // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: збірник наукових праць. Вип.10. Харків : Право, 2010. С.151-161.

2. Швед А.И. О роли научно-исследовательского и технологического компонентов в судебно-экспертной деятельности // Криміналістичний вісник. № 1 (25), 2016. С. 13-17.

3. Циркаль В. Перевірка та оцінка висновку експертизи на досудовому слідстві і у суді // Право України. 2005. №8.

ВИДИ КОНТРОЛЮ, РОБІТ, БАЛІ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Методи контролю

Система оцінювання знань здобувачів вищої освіти включає поточний та семестровий контроль знань з дисципліни. Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою з подальшим переведенням у національну шкалу та шкалу ECTS.

Поточний контроль здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних та семінарських занять, виконання індивідуальних завдань і оцінюється сумою набраних балів. Поточний контроль реалізується у формі опитування, виступів на семінарських заняттях, перевірки результатів виконання індивідуальних завдань, контролю засвоєння навчального матеріалу, запланованого на самостійне опрацювання здобувачами вищої освіти, як вид контролю проводиться тестування та контрольна робота і оцінюється відповідною сумою балів. Після вивчення першого змістового модуля проводиться тестування. Контрольна робота проводиться після вивчення другого змістового модуля. Варіанти завдань для тестування та контрольної роботи знаходяться в пакеті документів на дисципліну.

Результати поточного контролю реєструються в журналі викладача. Передача метою підвищення кількості набраних балів упродовж семестру не дозволяється.

Семестровий контроль проводиться у формі екзамену з урахуванням результатів поточного контролю знань, і оцінюється за національною шкалою та шкалою ECTS.

З дисципліни в кінці семестру, здобувач вищої освіти може набрати до 60% підсумкової оцінки за виконання всіх видів робіт, що виконуються протягом семестру і до 40% підсумкової оцінки – на екзамені. Складання екзамену є обов'язковим елементом підсумкового контролю знань для здобувачів вищої освіти, які претендують на оцінку «добре» або «відмінно». Якщо здобувач вищої освіти виконав всі види робіт протягом семестру (з мінімальними вимогами до знань) та набрав 60% підсумкової оцінки (тобто «задовільно»), то він, за бажанням, може залишити набрану кількість балів як підсумкову оцінку і не складати екзамен. Повторне складання екзамену з метою підвищення позитивної оцінки не дозволяється.

Екзаменаційні білети знаходяться в пакеті документів на дисципліну на кафедрі.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

1) робота на семінарських заняттях	до 25 балів;
1.1. виступ на семінарському занятті	до 4 балів;
1.2. доповнення, запитання доповідачу на семінарському занятті	до 2 балів;

2) робота на лекції (активність роботи, ведення конспектів)	до 3 балів;
3) ведення конспекту самостійної роботи	до 6 балів;
4) виконання тестових завдань	до 6 балів
5) контрольна робота	до 5 балів;
6) виконання індивідуального завдання	до 15 балів;
Всього балів за 100 бальною шкалою	60 балів
8) екзамен	до 40 балів;
Разом балів за 100 бальною шкалою	до 100 балів

Критерії оцінювання знань та самостійної роботи студента

Виступ на семінарському занятті оцінюється у балах за такими критеріями:

4 бали – здобувач вищої освіти у повному обсязі опрацював програмний матеріал (нормативно-правові акти, базову і додаткову літературу), має глибокі й міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями, робить обґрунтовані висновки, може вільно висловлювати власні судження і переконливо їх аргументувати, може аналізувати нормативно-праві акти, здатний презентувати власне розуміння теми.

3 бали – здобувач вищої освіти вільно володіє навчальним матеріалом (опрацював базову і деяку частину додаткової літератури і нормативно-правових актів), аналізує інформацію і формулює нескладні висновки, обґрунтовує свої висновки посиланням на правові норми; може дати визначення понять, самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки; може узагальнювати та застосовувати набуті знання.

2 бали – здобувач вищої освіти загалом самостійно відтворює програмний матеріал (на рівні підручника), може дати стисло характеристику питання, загалом правильно розуміє правові терміни, але у викладеному матеріалі є істотні прогалини, виклад не самостійний (переказ підручника), є певні неточності як у матеріалі, так і у висновках, аргументація слабка.

1 бал – здобувач вищої освіти за допомогою викладача намагається відтворити матеріал, але відповідь неповна, в ній налічується багато неточностей, головний зміст матеріалу не розкрито.

0 балів – здобувач вищої освіти не готовий до семінарського заняття або має лише приблизне уявлення про питання, що розглядається на занятті, може сказати два-три речення по суті питання, назвати деякі терміни, але не може їх пояснити, головний зміст матеріалу не розкрито.

Доповнення до виступу, запитання доповідачу на семінарському занятті.

Суттєве доповнення до доповіді основного доповідача, яке ґрунтується на ознайомленні з монографічною, науковою літературою.

Задані запитання доповідачу є не просто уточнюючими, а мають дискусійний характер.

Ведення конспекту лекцій оцінюється за такими критеріями: повнота, охайність, грамотність.

3 бали - наявність усіх компонентів лекцій, які відповідають усім вимогам;
до 2 балів - неохайне оформлення;

до 1 балу - відсутність у конспекті окремих лекцій або недостатньо повне відображення лекційного матеріалу у конспекті.

Ведення конспекту самостійної роботи оцінюється за такими критеріями: повнота, охайність, грамотність.

6 балів - наявність усіх компонентів кожної теми самостійної роботи, які відповідають усім вимогам;

до 5 балів - наявність усіх компонентів кожної теми самостійної роботи, але неохайне оформлення;

до 3 балів - за відсутності у конспекті окремих тем самостійної роботи або недостатньо повне відображення матеріалу з тем самостійного вивчення у конспекті.

Виконання тестових завдань оцінюється у балах за такими критеріями:

- 2 бали – точні відповіді на понад 90-95% тестових питань;

- 1,5 бали – точні відповіді на 70%-89% тестових питань;

- 1 бал – точні відповіді від 50% до 69 % тестових питань;

- 0,5 бали – студент дав відповідь на меншу кількість, ніж 50% питань і показав незадовільний рівень знань.

Виконання контрольної роботи оцінюється у балах за такими критеріями:

5 балів – повна відповідь на питання;

4 бали – відповідь, яка позбавлена серйозних неточностей, але має окремі недоліки;

від 2 до 3 балів – неповна відповідь на запитання, в якій налічується не багато неточностей;

від 0 до 1 балу неповна відповідь на запитання, в якій налічується багато неточностей, не достатнє володіння науковим апаратом.

Виконання індивідуального завдання.

При оцінюванні результатів виконання індивідуальних завдань використовується диференційований підхід, в основу якого покладено виокремлення різних форм індивідуальної роботи здобувачів вищої освіти.

Індивідуальна робота здобувача вищої освіти здійснюється шляхом виконання одного або декількох видів індивідуальних науково-дослідних або творчих завдань (за умови, що загальна кількість балів за виконані види завдань не перевищує 15), які обираються здобувачем вищої освіти з урахуванням його творчих можливостей, навчальних здобутків і наукових інтересів за погодженням викладачем.

Тема завдання має бути розкрита на належному рівні. Робота повинна мати творчий характер, продемонструвати аналітичні навички здобувач вищої освіти, його вміння працювати з бібліографією тощо. Особлива увага звертається на оформлення науково-довідникового матеріалу, цитат та посилань на джерела.

Кількість балів, які отримують здобувачі вищої освіти залежно від виду індивідуальної роботи:

до 10 балів:

- публікація тез наукових доповідей у матеріалах наукових конференцій або статті в науковому виданні в межах тематики програми судової експертизи;
- виступ на студентській або іншій науковій конференції, круглому столі з науковою доповіддю (повідомленням) у межах тематики навчальної дисципліни;
- участь у науковому гуртку кафедри (підготовка під керівництвом наукового керівника і виступ з науковою доповіддю на засіданні наукового гуртка кафедри);
- підготовка студентської наукової роботи в межах тематики програми з судової експертизи для участі у конкурсі студентських наукових робіт;

до 5 балів:

- виконання індивідуальної науково-дослідної роботи;

до 4 балів:

- підготовка і написання реферату за однією з рекомендованих тем;
- створення тестів або презентації за заданою викладачем темою курсу;

до 3 балів:

- складання бібліографічних списків (переліку літератури) за заданою викладачем темою.

- підготовка невеликої (не більше 5-ти хв.) наукової доповіді в межах тематики програми судової експертизи, її презентація на семінарському занятті в рамках вивчення поточної теми;

- анутовання або аналіз наукової та навчально-методичної літератури з судової експертизи;

до 2 балів:

- відвідування наукових, науково-практичних конференцій, круглих столів та інших заходів, пов'язаних з навчальною дисципліною.

Екзамен.

Підсумковий контроль знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену.

Екзаменаційні білети охоплюють всю програму дисципліни і передбачають визначення рівня знань та ступеня опанування здобувачами вищої освіти компетентностей.

Умовою допуску до екзамену є виконання всіх видів навчальної роботи передбачених даною робочою програмою.

Складання екзамену є обов'язковим елементом підсумкового контролю знань для здобувачів вищої освіти, які претендують на оцінку «добре» або «відмінно». Якщо студент виконав всі види робіт протягом семестру та набрав 60% підсумкової оцінки (тобто «задовільно»), то він, за бажанням, може залишити набрану кількість балів як підсумкову оцінку і не складати екзамен.

У випадку, якщо здобувач вищої освіти протягом семестру не виконав у повному обсязі передбачені робочою програмою навчальної дисципліни види навчальної роботи, має невиконані завдання проміжного контролю знань, невідпрацьовані семінарські заняття тощо або не набрав мінімально необхідну кількість балів – 20 балів (тобто кількість балів, яка сумарно з максимально можливою кількістю балів, які здобувач вищої освіти може отримати під час семестрового контролю не дозволить отримати підсумкову оцінку «задовільно – Е, 60 балів»), то він не допускається до складання екзамену під час семестрового контролю, але має право ліквідувати академічну заборгованість у порядку передбаченому «Положенням про поточне та підсумкове оцінювання знань студентів ЧНТУ».

Для складання екзамену існують білети. Білети складаються із трьох питань.

Критерії оцінювання:

- від 33 до 40 балів - відповідь повна і зміст відповіді здобувача вищої освіти повністю відповідає сутності поставленого запитання;

- від 24 до 32 балі - здобувач вищої освіти виконує всі завдання без грубих помилок;

- від 17 до 24 балів - здобувач вищої освіти допускає грубі помилки і всі питання виконані менш ніж на половину;

- не більше 16 балів - при невиконанні хоча б одного завдання білету.

Повторне складання екзамену з метою підвищення позитивної оцінки не дозволяється.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
66-74	D	задовільно
60-65	E	
0-59	FX	незадовільно